

Де котить хвилі Стир...

18 жовтня цього року виповнюється 130 років від дня народження відомого єврейського поета, який народився в Україні. А також 100-річчя його загибелі на Рівненщині у 1919 році.

Моя розповідь про життя і творчість Ошера Шварцмана, який народився, творив і загинув в Україні, тісно переплітається зі слогадами подій 1959 року, коли в повоєнні роки вперше на Рівненщині і в літературно-мистецьких колах України широко відзначалося 70-річчя від дня народження поета.

У вересні 1959 року до мене, як до голови Рівненського літературного об'єднання, зателефонували з правління спілки письменників України. Дзвонив Юрій Мушкетик. Він повідомив, що правління прийняло постанову про гідне відзначення 70-річчя Ошера Шварцмана в Україні. А ще сказав, що нам надішлють статті про життя і творчість поета, які вийдуть у жовтневих номерах журналів «Дніпро» та «Вітчизна». До Рівного приїдуть з Києва на відзначення ювілею письменники. Я розповів про свої заходи.

17 жовтня до Рівного вранці потягом прибули Київські письменники Іван Немирович, Дмитро Косарик та Григорій Полянкер. Того ж дня у Рівненському будинку культури відбувся літературний вечір з нагоди ювілею поета. заздалегідь нами підготовленого.

На вечорі із розповіддю про Ошера Шварцмана виступив український письменник, фронтовик Дмитро Косарик. Він як літературознавець кілька повоєнних років шукав і вивчав нові факти із життя і творчості поета. Кілька разів бував на Поліссі.

Поет народився 18 жовтня 1889 року у селі Вільня біля Коростишева на Житомирщині. Краса людських взаємин, світлий образ коханої – все це знаходило в його серці радісний відгомін, переливалось у щире поетичне слово.

Перші юнацькі проби пера Ошер Шварцман робить українською мовою. Пробував і російською. Але потім відчув, що висловити себе може тільки єврейською мовою. Ось один із віршів його ранньої лірики:

*Кожний день, як сходить сонце,
Мовкне поле, ліс мовчить;
Десь далеко схід рожевим
Сяйвом світиться, горить.
Перед тим, як бути бурі,
Змовкне в лісі, в полі галас,
І вітрець біжить по вітах
І шепоче: «Зараз, зараз...».*

Світ для поета був «світлим, хорошим і привітним»... Але невдовзі стає жорстоким, вогненным. Поет з м'яким ліричним голосом потрапляє у вир імперіалістичної війни. І от уже він – бувалий воїн-кавалерист, за хоробрість нагороджується георгіївськими хрестами. Десь на привалі, коли трапляється вільна хвилина, пише вірші.

12 березня 1919 року поет залишає свій дружині записку: «Адель, дорога моя! Передай йому (поету Давиду Гофштейну) мої твори, він уже дасть їм раду. Адже ти знаєш, у таких речах я покладаюся на нього, як насамого себе». Він знову виїздить на польський фронт, знову сідає на бойового

коня, бере в руки вогнисту шаблю... І десь саме тоді в його серці зринають слова:

Тож на коні, коні!

В бойовім розгоні

Шабля нам як прапор.

Це один з останніх віршів Ошера Шварцмана.

Захоплений революційною хвилею і бачачи важке, злиденне життя народу в царській Росії, він з окопів першої світової війни у 1918 році вступає до лав червоної армії. Влітку 1919 року його Перший Богунський полк 44-ої української дивізії, де він служив командиром взводу кінної розвідки, переможно гнав білополяків з України на Захід.

Взявши з боєм Сарни, загони зупинилися біля станції Антонівка (Володимирецький район). Командир полку дав наказ Шварцману розвідати головні сили противника в районі станції Полиці (нині Рафалівка). Тут командир разом з бійцями натрапив на засідку ворогів. Розпочався гарячий бій. Хоробро билися червоноармійці проти численного ворога. Приклад їм подавав їх командир. Він рубав ворогів революційною шаблею, стріляв із гвинтівки. Поет впавав поранений з коня, але не здавався, скрижавлений стріляв, поки не випала з рук гвинтівка. Разом з ним загинуло тоді і 11 бійців. Бігунці відплатили ворогові за своїх бойових друзів.

Дмитро Косарик, розповівши про героїчну загибель поета, прочитав його вірш у своєму перекладі, зокрема «Мій брате»:

Мій брате, я в тобі свій бачу дух

бентежний,

В багряній заграві ти йдеш в степу

безмежнім,

Що небо обляга багряною габою,

І буття своє несеш, мов стяг,

перед собою.

Дмитро Косарик також зазначив, як високо цінував лірику Ошера Шварцмана Павло Тичина. Він один з перших в українській літературі здійснив переклад віршів загиблого поета і вмістив їх у збірці, яка вийшла в Україні в 1939 році. Крім Павла Тичини

поета перекладали Максим Рильський, Іван Гончаренко, Павло Усенко та Абрам Кацнельсон. А від себе нині додаю, що з 1939 року і по сьогодні у Києві видано п'ять збірок поета.

18 жовтня я разом з Дмитром Косариком, Іваном Немировичем, Григорієм Полянкером прибув на станцію Рафалівка. Зійшовши з потяга, ми відразу ж пішли до високого берега Стиру. Коли підійшли, побачили неподалік від берега на узвишші обеліск, який височив над могилою. Не змовляючись, сполоснули руки у швидких і чистих хвилях Стиру. Тим самим, ніби виконуючи якийсь ритуал сходження до могили.

Коли підійшли, там уже стояла почесна варта – учні середньої школи, молодь і ветерани меблевої фабрики та залізничної станції... Пливе траурна мелодія... Учасники урочистого мітингу шанобливо схиляють голови... Тиша... І раптом звучать проникливі слова Івана Немировича, який читає свій вірш:

Задумливо линуть до берега хвилі,

З дубами шепочеться Стир...

Дванадцять богунців лежать у могилі

І з ними поет-командир...

Увечері громадськість селища зібралася на ювілейний вечір. Дмитро Косарик, Іван Немирович та Григорій Полянкер розповідали про героїчне життя, чудову лірику поета із Полісся, читали вірші у своєму перекладі та багатьох українських письменників. А після них сцену заповнили рафалівські читці та співаки – народні митці. Звучали і лились пісні могутнім лісом, швидкохвилем Стиром – нашим мальовничим Поліссям. Співали про красу нашого краю, про рідну Україну... Це було у 1959 році.

Гарно і гідно відзначила Рівненщина, Житомирщина і громадськість України і 100-річчя від дня народження Ошера Шварцмана у 1989 році. А 18 жовтня 2019 року – йому виповнюється 130!

Георгій СЕРБІН,

поет, заслужений журналіст України